

VOIMAVARA!

Soveltavan teatterin ja hoiva-alan yhteistyöhanke

LUMIKIT

Forum-teatteri keskustelun välineenä Kunnari-
hoitoyhteisössä

Tampereen yliopisto
Tutkivan teatterityön keskus
Voimavara-hanke
Caseraportti/oppimateriaali
Teatteri-ilmaisun ohjaaja Kati Sirén
12.6.2009

Vipuvoimaa
EU:lta
2007-2013

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

SISÄLLYSLUETTELO

1. ESITTELY	1
2. FORUM-TEATTERILLA KESKUSTELLEN	2
3. DIALOGILLA ELÄMÄÄ RATKOMASSA	3
4. FORUM-TEATTERIN HISTORIAA JA TAUSTOJA	5
5. KATSOJA PÄÄROOLISSA	7
6. ESITYKSELLISET JA TYÖPAJAMUODOT	8
7. FORUM-TEATTERI SUOMESSA	9
8. LEMPÄÄLÄN LUMIKIT FORUM-TYÖPAJASSA	10
9. LEIKISTÄ TODEKSI	12
10. KUUSI TAPAAMISTA PÄHKINÄNKUORESSA	14
10.1. "NAAMAT TUTUKSI"	14
10.2. "TULLAAN TUTUMMIKSI"	15
10.3. "OTETAAN KANTAA"	15
10.4. "TEEMAKONEET"	16
10.5. "MUSTA TUNTOU"	17
10.6. "KOSKETUSETÄISYYDELLÄ"	18
11. VAIKUTTAVUUSARVIOINTI HAASTATELLEN	21
11.1. HAASTATELUN POHJUSTUS	21
11.2. YLEISVAIKUTELMA TYÖSKENTELYSTÄ	22
11.3. HAVAINNOT RYHMÄSTÄ	23
11.4. AMMATILLISET HAVAINNOT	24
11.5. TEATTERILLINEN TOIMINTA OSANA MIELENTERVEYSKUNTOUTUSTA	25
11.6. POIKKIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ	26
12. JÄLKIPELIT	30
LÄHTEET	32

1 ESITTELY

Tämä caseraportti/oppimateriaali on kuvaus keväällä 2009 toteutetusta teatterillisesta työpajaprojektista Pirkanmaalla. Case on osa Tutkivan teatterityön keskuksen organisoimaa Voimavara! -nimistä ESR-hanketta, joka kohdennettiin hoiva-alan yrityksiin ja yhteisöihin Pirkanmaan alueella huhti-toukokuussa 2009.

Kolme osallistavan teatterin ammattilaista, Minna Mäkinen, Lotta Ora ja Kati Sirén, Soveltavan teatterin osuuskunta DraamaRäätäleistä toteuttivat erimittaisia teatterillisiä prosesseja hoiva-alan yrityksissä ja yhteisöissä Tampereella ja Lempäälässä. Kohderyhminä olivat päihdekuntoutujat, mielenterveyskuntoutujat, ensikotien äidit, vanhukset, nuoret sekä päiväkotilapset.

Tässä caseraportissa/oppimateriaalissa kuvailen yhtä yllämainituista teatterillisistä työpajaprojekteista ja sitä, mitä projektista opittiin. Työpajan työskentelymenetelmänä käytettiin muun muassa forum-teatteria. Kyseinen työpaja toteutettiin palvelukeskus Ehtookoto ry:n mielenterveyskuntoutusyksikössä, Kunnarissa, joka sijaitsee Lempäälän Harakkalassa. Toimin itse projektin ohjaajana. Lumikit-nimi, samoin kuin sen sanamuunnos Kämikki ja seitsemän luopiota, syntyi ryhmän oman ideoinnin pohjalta teatteriprojektin nimeksi.

2 FORUM-TEATTERILLA KESKUSTELLEN

Tavoitteena projektissa oli tutkia forum-teatterin toimivuutta työpajatyöskentelyssä mielenterveyskuntoutujien kanssa. Tausta-ajatuksena oli käyttää menetelmää keskustelun välineenä asiakkaiden oman elämän kysymyksissä, sekä tarjota yksinkertaisia teatterillisia välineitä ryhmän jäsenten väliseen kommunikaatioon.

Forum-teatterityöpajassa teatterin tekeminen tehdään helpoksi kaikille osallistujille. Kun ryhmässä löytyy useampia osallistujia liikuttava aihe, se valitaan yhteiseksi tutkimuksen kohteeksi. Aihetta lähestytään keskustellen ja teatterillistaen ja sen tutkimista jatketaan purkamalla pienryhmien toteuttamia esityksiä teatterillisen analyysin avulla. Yleisö keskustelee näyttämötodellisuuden kautta keskenään. Näin sekä synnytetään uutta tietoisuutta että vahvistetaan vanhaa. Tätä on forum-teatteri.

3 DIALOGILLA ELÄMÄÄ RATKOMASSA

Forum-teatteri tutkii ihmisten välillä esiintyvää vallankäyttöä yhteiskunnassa ja yhteisöissä. Menetelmää voi kuvailla konfliktikeskeiseksi tai ratkaisukeskeiseksi riippuen, siitä mitä puolta asiasta halutaan painottaa. Forum-työskentely sisältää kuitenkin aina molemmat elementit. Itse määritän forum-teatterin dialogiseksi teatteriksi.

Kantaaottavuus edellyttää tietynlaista henkilökohtaista otetta työskentelyyn. Olennaista on, että jokin tunnistettava vallankäytön muoto tai kokemus puetaan fiktiiviseen asuun, eli teatterillistetaan. Roolihahmon saappaisiin astumalla tai hahmon elämään samaistumalla osallistujat käsittelevät sivutuotteena myös omia aiheeseen liittyviä kysymyksiään tai havaintojaan. Fiktio on yksi tekijä, joka erottaa forum-teatterin lähtökohtaisesti teatterillisistä terapiamenetelmistä kuten tarinateatteri (playback), sosiodraama tai psykodraama.

Forum-teatteri on eräänlainen ajallisesti rajattu, yhdessä koettu tapahtuma, jossa päämääränä ei ole pelkästään ratkaista fiktion esittämä ongelma, vaan työstää sitä, ja etenkin tehdä näkyväksi erilaisia potentiaalisia vaihtoehtoratkaisuja. Yhteisen työskentelyn tuloksena syntyy kollektiivista tietoisuutta, kun fiktiota käsitellään aktiivisesti ryhmässä.

Teoksessa Theatre of the Oppressed (1979) Augusto Boal kuvaa teatteria aktiiviseksi dialogiksi elämän ja sen ihmiselle tuottamien merkitysten välillä:

"Theatre is a language through which human beings can engage in active dialogue on what is important to them. It allows individuals to create a safe space that they may inhabit in groups and use to explore the interactions which make up their lives. It is a lab for problem solving, for seeking options, and for practicing solutions. "(Boal 2000/1979, 97.)

4 FORUM-TEATTERIN HISTORIAA JA TAUSTOJA

Forum-teatteri on ratkaisukeskeinen ja interaktiivinen teatterin muoto. Sen synty sijoittuu 1960-luvun alun Latalaiseen Amerikkaan kun brasilialaissyntyinen näyttelijä ja teatteriohjaaja Augusto Boal lähti kehittämään uutta teatteritekniikkaa sosiaalisten ja poliittisten ristiriitojen ja epätasa-arvon keskellä. Kuten monet muutkin keksinnöt, forum-teatteri syntyi sattuman ja siitä seuranneen oivalluksen summana, kun eräässä Boalin teatteriryhmän esityksessä yleisö alkoi yllättäen ottaa voimakkaasti kantaa näyteltyyn tarinaan. Boal ryhmineen innostui ajatuksesta saada teatterin keinoin aikaan keskustelua yleisön kanssa. Käytännön sovellusten ja kokeilujen pohjalta kehittyi forum-teatterin menetelmä, jonka ytimenä on virittää keskustelua ajankohtaisista ongelmista yhteisöissä ja yhteiskunnassa, sekä etsiä niihin ratkaisuja yhdessä katsojien kanssa.

Puhuessamme Augusto Boalin forum-teatterista, on lisäksi mainittava hänen maanmiehensä ja aikalaisensa, pedagogi Paolo Freire ja hänen luomansa käsite sorrettujen pedagogiikasta (Freire 2005). Freiren pedagogiikka on toiminut Boalin teatteriajattelun perustana, ja Boal kehitti sen pohjalta Sorrettujen teatteri -käsitteen.

Freireläinen dialogiteoria kumpuaa yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta. Sen lähtökohtana on ajatus, jonka mukaan jokaiselle ihmiselle tulee suoda

tasavertainen mahdollisuus kehittyä oman elämänsä subjektiksi (Freire 2005, 24). Sorto syntyy kun joku estää tätä tapahtumasta.

”Yksi vapautumisen suurimmista esteistä on sortava todellisuus, joka nielee siinä olevat sisäänsä ja pyrkii siten tukahduttamaan ihmisten tietoisuuden” (Freire 2005, 52.)

Vapautumista varten vaaditaan Freiren mukaan yhteiskunnallista muutosta. Freire peräänkuuluttaa irrottautumista naiivista tietoisuudesta kohti kriittistä tietoisuutta. Tärkeimpänä tavoitteena on muuttaa sortoa synnyttävä konkreettinen todellisuus (Freire 2005, 51). Saavuttaakseen tämän päämäärän sorrettujen on Freiren mukaan kohdattava todellisuus kriittisesti, samanaikaisesti todellisuutta objektivoiden ja siihen vaikuttaen:

”Pelkkä todellisuuden havainnointi, jota ei seuraa kriittinen interventio, ei johda objektiiviseen todellisuuden muuttamiseen.” (Freire 2005, 55).

Sorto on käsitteenä suomalaisen yhteiskuntaan huonosti sopiva ja tuntuu sanana vieraalta. Suomalaisessa kontekstissa puhutaankin forum-teatterin yhteydessä usein vallankäytöstä, ja forum-teatteri määritellään alkavan siitä, missä dialogi päättyy. Sorto-sanaa käytetään forum-teatterin yhteydessä kuvaamaan Augusto Boalin omaa teoriaa ja määritelmiä forum-teatterin menetelmästä.

5 KATSOJA PÄÄROOLISSA

Boalin forum-teatterissa (Sorrettujen teatterissa) katsoja on asiantuntija – passiivisen vastaanottajan sijaan aktiivinen observoija. Painopiste on katsomossa, ei ainoastaan näyttämöllä. Tehtävänä on liittää näyttämön todellisuus samaistumisen kautta katsojan todellisuuteen.

“Forum theatre is a theatrical game in which a problem is shown in an unsolved form, to which the audience, spect-actors, is invited to suggest and enact solutions” (Boal 1992, xxi).

Forum-teatteri on taiteellista ja rationaalista peliä sekä dialogia näyttelijän ja katsojan välillä. Boal kutsuu katsojaa katsoja-näyttelijäksi (spect-actor) tämän interaktiossa toteutuvan uuden roolin/tehtävän vuoksi. Forum-teatterin päämääränä on muuttaa katsoja teatterillisen toiminnan protagonistiksi, päähenkilöksi ja täten vaikuttaa myös yhteiskuntaan (Boal 1992, 224). Interaktiossa tärkeintä on hyvä keskustelu, ei pakotettu ratkaisu.

6 ESITYKSELLISET JA TYÖPAJAMUODOT

Forum-teatteria käytetään menetelmänä 1) työpajamuotoisesti ja 2) esityksellisinä muotoina. **Työpaja-forum** tarkoittaa kohderyhmälle tärkeiden asioiden ja aiheiden tutkimista ryhmässä. Aihe ja sen käsittelytapa syntyvät tällöin kohderyhmästä itsestään ja ryhmä itse toimii esityksen tai esitysten observoijana. Työpajamenetelmää voidaan käyttää mm. työyhteisöjen kehittämisessä, eettisten kysymysten ratkomisessa koulutyön osana, parisuhdetyössä tai vaikka päihdetyössä. Mikä tahansa ryhmää puhuttava aihe voi toimia forumillisen tutkimuksen lähtökohtana.

Esitysmuotoinen forum tarkoittaa ammattiryhmän rakentamaa forum-teatteriesitystä, joka aiheensa pohjalta suunnataan ja toteutetaan tiettyä kohdeyleisöä varten. Tässä muodossa kohdeyleisö seuraa ensin ryhmän toteuttaman esityksen, joka sitten avautuu yleisöä osallistavaksi forumiksi. Esitys rakennetaan kuten perinteinen teatteriesitys. Harjoiteltu esitys on usein lyhyt, maksimissaan puolen tunnin mittainen. Lyhyessä tarinassa esitellään forumin kannalta olennainen vallankäytön (sorrion) kertomus. Koska forumesitys suunnataan tavallisesti aina tietylle rajatulle kohdeyleisölle, aiheeseen liittyvän taustatutkimuksen osuus on merkittävä. Esitysmuotoisessa forumissa yleisön ja esityksen välillä toimii simultaanirohjaaja, jota kutsutaan *jokeriksi*.

7 FORUM-TEATTERI SUOMESSA

Forum-teatteri on viimeisen kymmenen vuoden aikana vähitellen juurtunut osaksi suomalaista teatterikenttää. Ammattimaisesti toimivia, esitysmuotoja toteuttavia forum-teatteriryhmiä on muutamia. Tämän lisäksi Suomessa toimii useita kouluttajia, jotka toteuttavat työpajamenetelmiä enemmän tai vähemmän osana muuta opetustyötään. Terveystieteiden- ja sosiaalityön alalla teatterin monet sovellusalueet ovat tulleet tärkeäksi osaksi esimerkiksi ammatillista täydennyskoulutusta, ja näin on käynyt myös forum-teatterille.

Suurelle yleisölle forum-teatterin muodot ovat edelleen melko tuntemattomia. Augusto Boalin oppilas ja forum-teatteria Yhdysvalloissa sosiaalityön kentällä vahvasti kehittänyt Michael Rohd kuvaa asiaa näin:

“Interactive theatre, conceptually, is different than what most people commonly think of as “theatre”. The goals are different. The entire event is different” (Rohd 1998, 60).

Menetelmän pieneen tunnettavuuteen vaikuttaa mm. sen täsmälouonteisuus; esitykset toteutetaan tavallisesti perinteisten teatteritilojen ulkopuolella niissä yhteisöissä, joille esitykset kohdennetaan. Forum-teatterille ominainen dialogisuus syntyy tällöin luontevasti, kun esityksen teema kohtaa yleisönsä.

8 LEMPÄÄLÄN LUMIKIT FORUM-TYÖPAJASSA

Lumikit -ryhmä oli 7-10 hengen joukko mielenterveyskuntoutujia, joiden ikähaitari sijoittui 26-45 vuoden välille. Ryhmässä oli neljä naista ja kuusi miestä. Asiakkaiden lisäksi työskentelyyn osallistuivat aktiivisesti myös ryhmän vastaava ohjaaja, mielenterveyshoitaja Leena Falck, sairaanhoitaja Essi Ahva sekä sairaanhoitajaopiskelija Terhi Soinio. Kyseisen ryhmän asiakkaat olivat kaikki suhteellisen hyväkuntoisia. Oman työni kannalta hyväkuntoisuus tarkoittaa kontaktinottokykyä, keskittymiskykyä ja halua toimia yhdessä.

Kokoonnuimme lyhyellä jaksolla, yhteensä 5 tapaamista vajaan parin kuukauden aikana. Yksi tapaamiskerta kesti 1,5 tuntia kerrallaan. Kokoonnumistilaksi valitsimme Ehtookodon vanhuspalveluyksikön tiloissa sijaitsevan takkahuoneen, jonka tunnelma on kodikas ja intiimi. Kunnarin omat toimitilat sijaitsevat muutaman sadan metrin päässä kokoontumistilasta. Ajattelimme vastaavan ohjaajan Leena Falckin kanssa työskentelyn vieraammassa tilassa tuovan erityisyyttä ja piristystä arkeen.

Koska ennalta tiesin, että prosessi tulee olemaan lyhyt ja intensiivinen, valitsin sisällölliseksi tavoitteeksi kaksi yksinkertaista peruspilaria: 1) ilo ja kevennys sekä 2) arjen ihmettely. Halusin käyttää Forum-teatteria työpajanomaisesti arkisten asioiden tutkimiseen.

Tapani käyttää forum-teatteria työpajoissa kulkee yleisistä aiheista kohti yksityistä. Nostan toisinaan kärjistäenkin esiin ajankohtaisia aiheita, joiden pohjalta ryhmä valitsee haluamansa aiheen teatterillisen työpajan tutkimuskohteeksi. Vain harvoin lähden liikkeelle kysymällä ryhmäläisiltä minämuotoisia vallankäytön kokemuksia. Oma tuntumani on, että käynnistämällä keskustelun yleisestä havainnosta, osallistujat saavat itse rajata, miten he haluavat lähteä tutkimaan ja käsittelemään yhteiskunnallista tai yksityistä aihetta. Henkilökohtaiset aiheet ja tarinat nousevat tästä huolimatta poikkeuksetta pintaan.

Koska kyseessä oli erityisryhmä, pidin tärkeänä ryhmäläisten oikeutta valita itse. En siis halunnut forum-teatterin ongelmakeskeisyyden määrittävän työskentelyä. Olennaista oli ryhmästä nousevat tarpeet kullakin tapaamiskerralla.

9 LEIKISTÄ TODEKSI

Jokainen tapaamisemme koostui toiminnallisesti neljästä eri vaiheesta, jotka toistuivat viiden tapaamisen aikana rakenteellisesti samanlaisina. Ensimmäinen vaihe oli **aloituspiiri**, toinen **virittävä leikki**, kolmas **syventävä työskentely** päivän teeman parissa ja neljäs lopetus/**päättäminen**.

Aloituspieri on yksinkertainen rituaali, jota monet ryhmien vetäjät käyttävät työskentelyn alkaessa. Keskittymisen ja tasapuolisuuden vuoksi pidän tärkeänä, että ryhmän kanssa työskentely alkaa ja päättyy selkeästi. Kerron lisää Lumikit-ryhmän aloituksesta seuraavassa kappaleessa.

Teatterileikki tarkoittaa minulle lupaa olla tietämättä, lupaa laskea irti ja mahdollisuutta löytää kontakti toisella tasolla ilman kielen moniulotteisia merkityksiä. Käytän leikkiä erityisesti aikuisten kanssa, koska kynnyksen leikkimiseen heillä on hyvin korkea. Leikkivä aikuinen on valmis mihin vaan. Ohjaajan on myös tärkeä löytää keinoja tulla osaksi joukkoa. Leikki on minulle luonteva väylä sukeltaa mukaan ja innostua. Leikillä viritän myös itseni kontaktiin ja ryhmän kuulemiseen.

Syventävä työskentely tarkoittaa kunkin tapaamisen kohdalla eri lähtökohdasta käynnistyvää forumillista työskentelyä. Lähtökohta saattoi olla rationaalinen mielipiteenilmaisuun liittyvä tai intuitiivisempi keholliseen kontaktiin liittyvä. Tavoitteena oli virittää ja vahvistaa

osallistujien kokemusta itsestään aktiivisina oman elämänsä asiantuntijoina ja sitä kautta lisätä kontaktia ja vuorovaikutusta ryhmäläisten välillä.

Päättäminen tarkoittaa yksinkertaisesti yhteenvetoa. Toisinaan riittää, että ryhmä kokoontuu yhteiseen päätösleikkiin. Toisinaan on hyvä käydä isompi tai pienempi purkava keskustelu. Olennaista on, että pinnassa poreilevat asiat tai energia kootaan yhteen ja tarpeen mukaan jokaisella on mahdollisuus kommentoida kokemustaan tai työskentelyä. En näe tässä mitään eroa, työskentelinpä ns. tavallisen tai erityisryhmän kanssa. Aloitus ja lopetus ovat aina yhtä tärkeitä.

10 KUUSI TAPAAMISTA PÄHKINÄNKUORESSA

10.1 "Naamat tutuksi", 1. tapaaminen 14.4.

Viikkoa ennen varsinaisen työskentelyn aloittamista kävin tervehdyskäynnillä ryhmän omassa kokoontumistilassa. Ajankohta oli sopiva sekä omalle esittäytymiselleni että tulevan toiminnan esittelylle, sillä ryhmä oli juuri tekemässä suunnitelmaa loppukevään viriketoiminnasta. Noin puolen tunnin mittaisella käynnillä ennätin kertoa ajatuksiani tulevasta, vastata sen pohjalta muutama kysymykseen ja tunnustella ryhmän halukkuutta teatterilliseen tekemiseen. Teimme myös pienen esittäytymisleikin. Ryhmä tuntui varauksetta innostuvan asiasta, vaikka muutamat sanoivatkin alkavansa heti jännittämään mitä tuleman pitää.

Piipahduskäynti oli varmasti tärkeä ryhmälle ja ryhmäläisten orientaatiolle. Vähintään yhtä tärkeä se oli minulle. Ryhmän ensikohtaaminen kertoo erittäin oleellista informaatiota ryhmän dynamiikasta ja yksilöiden kontaktinottokyvystä sekä halukkuudesta toimia yhdessä. Ensikosketus tähän ryhmään oli positiivinen. Ryhmä vaikutti ryhmäytyneeltä ja sen yksittäiset jäsenet ilmaisivat rohkeasti itseään. Luottamus ja hyväksyntä näkyivät pienen tuokion aikana.

10.2 "Tullaan tutummiksi", 2. tapaaminen 21.4.

Läsnä 11 osallistujaa, joista 5 miestä ja 6 naista (2 ohjaajaa). Ensimmäisellä varsinaisella tapaamiskerralla loimme yksinkertaisen perusrutiinin, joka toistettiin jokaisen tapaamiskerran yhteydessä. Piirissä istuen heittelimme hernepussia satunnaisessa järjestyksessä toisillemme ja kerroimme kuulumiset. **Aloituspiiri** on perinteinen ja aina toimiva keino aloittaa ryhmän kanssa työskentely. Se muodostaa ryhmän, tiivistää kontaktia, rauhoittaa ja auttaa keskittymään. Erilaiset, vaihtelevat ja yksinkertaiset tehtävät aloituspiirissä madaltavat osallistumisen kynnystä ja tarjoavat heti kaikille tasapuolisen mahdollisuuden tulla kuulluksi.

Ensimmäinen tapaaminen keskittyi tutustumiseen. Ohjaajana halusin kartoittaa eri tyyppisten tehtävien kautta ryhmän taitoja ja valmiuksia. Tämä viitoitti tietä tulevalle. Teimme teatterileikkejä, tarinankerrontaa ja tutustuimme osallistujien kotipaikkakuntiin kuvittelemalla Suomen kartan piirin keskelle lattialle ja asettumalla kukin sille kohtaa karttaa, jossa sijaitsee kunkin syntymäkaupunki. Päätimme tapaamisen rentoutukseen. Eri taitoja ja osallistumisen volyyymiä osoittavien harjoitteiden kautta saatoin päätellä, että ensimmäisen tapaamisen vaikutelma vahvistui. Kyseessä on innostuva ja toiminnallisesti hyvät valmiudet omaava ryhmä. Ryhmäläisillä tuntui olevan kontakti toisiinsa ja halu jakaa asioita myös keskustellen. Kaikki olivat tasapuolisen aktiivisia osallistujia. Tästä oli hyvä jatkaa.

10.3 "Otetaan kantaa", 3. tapaaminen 5.5.

Läsnä 12 osallistujaa, joista 6 miestä ja 6 naista (2 ohjaajaa). Toteutimme prosessiluonteisen tehtävän, jossa siirryttiin yleisestä yksityiseen ja taas yleiseen ohjaajan väitteitä kommentoiden, keskustellen ja lopuksi

kohtauksia rakentaen. Prosessi käynnistyi yksinkertaisten väitteiden kautta. Väitteet liittyivät elämään ja arkiseen olemiseen. Harjoituksen yhteydessä kartoitin väitteiden avulla myös ryhmän jäsenten tietämystä ja tuntemusta toisistaan. Väitteiden pohjalta esiin nousi teemoja, jotka kiinnostivat ryhmää: 1. ulkonäkövaatimukset , pitäisi olla kaunis, nuori ja laiha 2. elämässä pitäisi osoittaa menestyvänsä taloudellisesti 3. elämä luo vaikutelmaa siitä, että koko ajan pitäisi olla kiire 4. koulutuspaineeet ovat kovaa ja työkokemusta pitäisi saada, vaikka työtä ei saa kun ei ole kokemusta.

Yhteenvedona edellisistä aiheista rajasin seuraavan työskentelyn teemaksi "Hetkiä, joissa elämä vaatii meiltä liikoja". Jakauduimme ryhmiksi ja ryhmät juttelivat ensin vapaasti aiheesta sekä kertoen omia kokemuksiaan että näkemyksiään. Keskustelu pohjalta ryhmät rakensivat näytellyt kohtaukset, joissa heidän valitsemansa ongelmatilanne tuli näkyväksi. Näimme neljä tarinaa, joita jokaista purimme kevyesti forummenetelmin. tarinat pureutuivat aiheiltaan ajankohtaisiin ilmiöihin (työntekijöiden välinen kilpailu työelämässä, kaupungin ja maaseudun erot ja teknologia, työssä ei saa tehdä virheitä tai saa potkut, vallankäyttö työyhteisössä). Ryhmä oli valmis improvisoimaan tilanteita uudelleen ja yleisö innostui ottamaan kantaa tilanteissa nähtyihin epäkohtiin. Rationaalinen forum-peli sytytti ryhmää ja nostatti energiaa.

10.4 "Teemakoneet", 5. tapaaminen 11.5.

Läsnä 9 osallistujaa, joista 3 miestä ja 6 naista (2 ohjaajaa). Aloituspöörin ja leikin jälkeen lähestyimme kohtaustyöskentelyä virittävällä toiminnalla. Tällä kertaa rakensimme ryhmässä erilaisia ihmiskoneita, joilla jokaisella oli oma teemansa. Yksi kerrallaan osallistujat liittivät itsensä osaksi isoa konetta, joka tuotti repliikkejä, muuta ääntä ja liikettä annetun teeman

pohjalta. Työstettäväksi teemaksi valitsimme ”arjen ihanuus”. Alkuperäinen ajatukseni oli jatkaa kohti forumtarinaa, mutta tänä aamuna ryhmä halusi työstää kepeitä asioita ja päätin jättää forumin ongelmakeskeisyyden sikseen. Olennaisempaa oli, että ryhmä vei tilannetta haluamaansa suuntaan. Jakauduimme jälleen pienryhmiksi, jotka saivat nyt tehtäväkseen näyttää 2-3 keskustelun pohjalta syntyneitä arjen tilannetta. Syntyi kohtauksia, jotka kertoivat arjen ihanuudesta eri näkökulmin, yksinkertaisesti ja myös henkilökohtaisesti (koti: lapset ja siivous, urheilun katsominen tv:stä, koiran ulkoiluttaminen, nukkuminen, koneella istuminen, lukeminen, tv:n katsominen lapsen kanssa).

Kohtausten katsominen synnytti vilkkaan keskustelun, joka pureutui arjen käännteisiin puoliin. Ihanuuden käsittelyn jälkeen ryhmässä syntyi kuin itsestään kysymys: mikä arjessa haastaa? Pääsimme toisenlaiseen konkretiaan. Kaupassa käynti, laskujen maksu, siivous, sairaus, ajankäyttö ja ulos meneminen koettiin arjen vastuiksi. Lääkkeiksi ryhmä tarjosi mm seuraavia näkökulmia: ”pitää tehdä vaan eikä ajatella liikoja”, ”kaikki on kiinni asenteesta”, ”pitää keventää taakkaa pikkuhiljaa”, ”voi ajatella miten hyvältä tuntuu kun homman on saanut tehtyä”. Olin tyytyväinen, etten lähtenyt alussa puskemaan työskentelyä kohti ongelmakeskeisyyttä. Niin tuskin olisimme päässeet tällaiseen dialogiin. Sopeutuminen ryhmän rytmiin ja tarpeisiin tuotti kiintoisamman lopputuloksen.

10.5 ”Musta tuntuu”, 5. tapaaminen 19.5.

Läsnä 9 osallistujaa, joista 2 miestä ja 7 naista (3 ohjaajaa). Asetuimme mielipidejanalle: Aamufiilikset eli millä tunnelmalla tulit tänne tänään? (nollasta sataan prosenttiin) Jatkoimme janalla: Mitä olen saanut tästä toiminnasta tähän mennessä? Vastauksena tuli: itseluottamusta, pöljäilyä

eli ajatuksen siitä, että ei haittaa vaikka joskus on vähän pöljä, ollut kivaa, vaikka jännittää, siitä voi selvitä.

Toteutimme viriketehtävänä vessanseinäkirjoituksia. Ripustin seinälle ison pahvin, jonne kukin vuorollaan sai käydä kirjaamassa jonkin kommentin, mielipiteen, aforismin tai kuvan tästä hetkestä ja omasta olotilasta käsin. Paperi täyttyi vitseistä ja tiukoista kannanotoista. Valitsimme äänestyksellä aiheista neljä, jotka kiinnostivat ryhmää eniten. Aiheet olivat: 1. Miksi kukaan ei jaksakaan mitään ja halua mitään? 2. Hoitajille lisää liksaa! 3. Ei eläinkokeille! 4. Timo T.A. sucks. Nimesimme tilan nurkat neljän teeman mukaisesti ja jokainen sai sijoittaa itsensä siihen nurkkaan, jonka aihe sytytti eniten. Lopulta työstettäviksi valikoitui kolme ensimmäistä aihetta.

Pienissä ryhmissä osallistujat lähtivät ensin keskustelemaan otsikon mukaisesta aiheesta. Keskustelun pohjalta ryhmät rakensivat kohtauksia, joiden tavoitteena oli näyttää aiheesta syntyvä ongelma. Kuten forumilliseen työskentelyyn kuuluu, ongelmaa ei tarvinnut ratkaista, ainoastaan näyttää se. Hoitajien työoloja kuvaava kohtaus nostatti eniten keskustelua. Ryhmä halusi ottaa kantaa tarinassa esiintyneen esimiehen tapaan kohdella kahta naisalaistaan. Teimme forumillisia kokeiluja ja improvisaatioita. Osallistujat olivat jälleen kerran rohkeasti valmiita kokeilemaan uutta. Esimerkiksi miespomoa esittänyt ryhmän miesjäsen heittäytyi hienosti rooliin kuuma tuoli -haastattelutekniikassa. Faktan ja fiktion, toden ja leikin rajapinta vaikutti olevan tälle ryhmälle selkeä ja he olivat myös halukkaita tutkimaan asiaa.

10.6 "Kosketusetäisyydellä", 6. tapaaminen 26.5.

Läsnä 9 osallistujaa, joista 5 miestä ja 4 naista (2 ohjaajaa). Viimeisellä tapaamiskerralla halusin painottaa kehollista ja fyysiseen kontaktiin

perustuvaa työskentelyä. Ryhmä oli osoittanut olevansa valmis luottamusta vaativaan työskentelyyn ja halusin viimeisellä tapaamisella tuoda ryhmäläisiä lähemmäs toisiaan sanan konkreettisessa muodossa.

Teimme virityksen, jossa ryhmäläiset pääsivät leikin kautta lähelle toisiaan. Erilaisia ryhmäläisten välisiä etäisyyksiä tutkien ryhmä liikkui tilassa. Ohjaajan käskystä liike pysähtyi ja ryhmäläiset ottivat kontaktia toisiinsa milloin kertoen jotain yksinkertaista parilleen (mikä tuottaa iloa minulle? missä olisin mieluiten, jos en olisi täällä? jne.) milloin muodostaen erilaisia ryhmiä kehoillaan (kolmioita, kirjaimia, silmien värit jne.). Jatkoimme luottamusharjoitteella, jossa parin osapuolet vuoron perään kuljettivat sokkona olevaa pariaan tilassa. Huomio työskentelyssä oli näkevän ja sokon välisessä kontaktissa (kuunteleminen, viestin ymmärtäminen ilman puhetta, luottamus ja vastuu). Ryhmä työskenteli keskittyneesti. Välillä kuultiin hämmentyneitä naurunpyrskähdyksiä.

Kokemus purettiin ensin pareittain, sitten ryhmässä. Pohdimme mistä tällaisessa tekemisessä voisi olla kysymys ja jatkoimme metaforatasolle: mistä elämään liittyvästä edellinen harjoitus voisi kertoa. Syntyi konkreettisia ja kuvaannollisia esimerkkejä, joista valitsimme kaksi, yhdistäen ne otsikoksi ja teemaksi jatkotyöskentelylle: "Miettikää tilanne, jossa olisin voinut auttaa tai pyytää apua?" Jälleen tehtävänä oli näyttää vain tilanne, ei sen ratkaisua.

Syntyi kolme selkeää tilannetta: 1. apua kassien kanton pyytävä henkilö rautatieasemalla, jota toinen auttoi, toinen ei 2. yksin kadulla leikkivä lapsi, jota ulkopuolinen aikuinen halusi auttaa. Lapsen vanhemmat joivat läheisen kuppilan terassilla olutta ja huomattuaan auttavan aikuisen, hyökkäsivät häätämään tämän uhitellen pois ja 3. masentunut mies, jota ystävät yrittivät tuloksetta pyytää seuraansa.

Viimeisin kohtaaminen viritti aktiivisen keskustelun masennuksesta ja ystävien vaikutuksesta. Tarina oli päähenkilöä esittäneen miehen oma kokemus kymmenen vuoden takaa ja hän halusi itse näytellä tarinassa itseään. Väitteeksi työskentelyn pohjalta jäi, että ystävillä on haastava, mutta samalla tärkeä paikka ja mahdollisuus vaikuttaa masentuneeseen. Ystävien ei pitäisi luovuttaa helpolla. Tämä oli myös tarinaa kertoneen miehen ajatus.

Viimeisen kerran päätteeksi teimme loppuringin. Jokainen sai kertoa kokemuksiaan työskentelystä kaikkiaan. ”Kivaa”, ”hauskaa”, ”rentouttavaa”, ”lisää uskallusta” kuultiin piirissä useampaan kertaan. Varsinainen päätös vietettiin Kunnarin omassa toimitilassa, jonne siirryimme jatkamaan pientä iltapäivähetkeä. Vastaava ohjaaja Leena Falck ehdotti jo aiemmin, että viimeisen kerran jälkeen joisimme kupposet kahvia heidän omassa talossaan. Siirtyminen takkahuoneesta parinsadan metrin päähän toimisi myös rituaalina, jolla teatteripaja päätettäisiin. Ajatus oli mainio. Väki oli leiponut pulaa ja kakkua, joimme kahvit ja juttelimme vielä vapaamuotoisesti kokemuksista, kesästä ja muusta tulevasta. Lempeässä ja leppoisassa tunnelmassa toivotimme toisillemme hyvää jatkoa halausten kera.

11 VAIKUTTAVUUSARVIOINTI HAASTATELLEN

11.1 Haastattelun pohjustus

Tapasin Kunnarin vastaavan ohjaajan Leena Falckin sekä sijaisena työskentelevän Essi Ahvan viikko viimeisen teatterillisen tapaamisen jälkeen 2.6.2009 Kunnarin omassa toimitilassa Lempäälässä. Tein haastattelun, joka tavoitteena oli purkaa auki mielenterveysammattilaisten kokemusta ja näkemystä teatterillisen työskentelyn vaikuttavuudesta ja merkityksestä kuluneessa projektissa. Olin haastattelukysymyksiä laatiessani tietoinen haastattelun haastavuudesta. Viisi kokoontumiskertaa on lyhyt prosessi, jonka saldoa ei ole välttämättä helppoa laskea ja todentaa. Haastattelun tallensin videonauhalle. Haastattelun yhteydessä kirjasin keskustelua myös tietokoneelle. Keskustelussa kirjaamani teksti täydentyi litteroidulla tekstillä.

Varsinaiset kysymykset olivat: 1. Millainen yleisvaikutelma teille jäi työskentelystä? 2. Mitä havaintoja teitte ryhmästä? 3. Millaisia ammatillisia havaintoja teitte? (omaan työhönne liittyvät havainnot sekä ohjaajan työskentelystä tekemänne havainnot) 4. Teatterillinen toiminta osana mielenterveyskuntoutusta? 5. Mitä ajattelette poikkiammatillisesta yhteistyöstä?

Keskustellessa tein lisäksi joitakin tarkentavia lisäkysymyksiä. Ne on upotettu alla olevaan haastatteluun. Litteroin haastattelun sanatarkasti, mutta poistin puhtaaksi kirjoittaessani tekstistä joitain täytesanoja ja toistoja tekstin ymmärrettävyyden ja selkeyden vuoksi. Haastattelu on näitä muutamaa poistoa lukuun ottamatta tarkalleen nauhoitetun keskustelun mukainen. Leena Falck toimii Kunnari-hoitoyhteisön vastaavana ja Essi Ahva sairaanhoitajan vakanssilla. Esiinnyn välikysymyksissä myös itse alla olevassa haastattelussa.

11.2 Yleisvaikutelma työskentelystä

Leena: Yleinen vaikutelma on innostuneisuus, semmoinen hyppy tyhjiyteen ja kokeilun uskallus.

Kati: Onko se erilaista kuin normaalisti?

Leena: On jonkun verran tehty ryhmissä samankaltaista toimintaa, usein ryhmän käynnistyessä meillä on alkuorientaatio, kun siihen verrataan miten joku vaikka janalla oleminen tai korttien käyttö toimi tässä viiden kerran satsissa, pitkäkestoisemmin pysyi ryhmän vireys tämmöisessä luovassa toiminnassa. Uskon että se tulee näkymään asiakkaissa.

Essi: Varmaan tulee semmoista heittäytymistä enemmän. Asiakkailta on tullut palautettakin siitä, että nyt uskaltaa heittäytyä enemmän ja pistää itsensä likoon, ettei pelota niin paljon, että mokaa. .

Leena: .. tai että muut kattoo tai mitä toi aattelee..

Kati: Pystyvätkö asiakkaat tai te itse ajattelemaan mistä tämä (rohkaistuminen) johtui? Eli mikä tässä prosessissa oli erilaista, jos teillä/heillä on jo jonkun verran kokemusta toiminnallisuudesta?

Leena: No kyllähän ihan ensimmäiseksi täytyy sanoa, että onhan siinä ammattiohjaaja ohjaamassa toimintaa, koska eihän meillä ole semmoisiin juttuihin eväitä. Meillä on eväitä joihinkin orientaatiojuttuihin, mutta ei se ole sama.

Essi: Tässä prosessissa tila oli eri ja he (asiakkaat) olivat orientoituneet siihen, että tämä on tällaista teatterillista tekemistä.

Leena: Tässä tilassa (Kunnarin oma toimitila) se olisi varmasti ollut ihan erilaista, koska täällä tehdään niin paljon muutakin.

Essi: Meillä usein kytkeytyy toiminnalliset jutut johonkin muuhun esimerkiksi kuntoutusryhmään mutta kun tässä ei ollut mitään muuta, mitä sitten seuraavaksi on tulossa, ei mitään raskasta oman kuntoutumisen työstämistä vaan vain sitä (teatteria) itseään.

Leena: Meidän omassa toiminnassa ryhmässä nousevat jännitykset ja jännitteet kun tehdään toiminnallisia juttuja ja ne usein jää ryhmään. Mutta näin pitkässä toiminnallisessa sessiossa kerkesi tulla jo uusiakin jännitteitä, jotka poistuivat ja taas tuli uutta, jotka poistuivat ja se on ihan eri asia.

11.3 Havainnot ryhmästä

Leena: Se mikä oli hirveen hyvä, tosin viisi kertaa oli lyhyt juttu, oman reviiirin pieneneminen joka kerralla, esimerkiksi kun viimeisellä kerralla oli ihan fyysistä koskemista. Se oli musta ihan hirveen hyvä, koska musta tuntui, että tossa tilanteessa reviiiri eli paljon paremmin kuin muuten arjessa. On positiivinen asia, että osallistumisprosentti pysyi aika hyvänä.

Essi: Vaikka väki koki toiminnan tietyllä tapaa raskaaksi, kukaan ei jäänyt pois.

Leena: Meillä tilanne elää koko ajan, harvoin on kaikki paikalla, on muutakin elämää, on eri tilanteita, olotilassa erilaisia hetkiä. Tässä työskentelyssä ei ollut ainakaan huonompi osallistumisprosentti. Se mukaili samaa linjaa kuin meidän normaali arki.

11.4 Ammatilliset havainnot

Leena: On aina helpompi ruotia toisen tekemisiä elikkä siis sun työtä. Mun mielestä oli hirveen hyvä, joka varmasti kannatteli alusta lähtien, oli kunnioittava asenne kaikkia tekijöitä kohtaan.

Essi: Ja sitten tietysti se ohjaajan oma innostus veti porukkaa mukaan.

Leena: Ja kaikkien huomioiminen muuttuvissa tilanteissa, tasapuolisesti. Tärkeä asia vahvistui, vuorovaikutustaidot ja ihmisten huomioon ottaminen. Sen pitäisi näkyä ammatissa kuin ammatissa, ja sitten vielä tämmöisessä erityisryhmässä psyykkisten ilmiöitten näkeminen ryhmässä, kyllä vetäjällä jotain tietoa niistä pitää olla. Ja sallivaa ohjausta tai tuntea millä tasolla voi toimia tai pystyy toimimaan jotenkin toisin kun ajattelen vaikka tilanteita jossa joku yhtäkkiä poistuu jonnekin, toinen ääripää, että jos joku haluaa ottaa tilan erityisesti puheella esimerkiksi X (nimi), missä määrin voi antaa tilaa ja millä lailla taas katkaista se.

Essi: Niin ettei yksi henkilö vie koko tilaa ja ala vetää jotain omaa show´ta siinä.

Kati: Havaitsin muutokset X:ssä, jossakin neljännellä kerralla huomasin, että nyt hän malttaa. Itselläni ei ole selitystä siihen miksi näin kävi. Oliko syynä esimerkiksi se että hän oli ottanut nokkiinsa minun jostakin välillä huumorillakin heitetystä rajauksesta. Mähän käytin häneen huumoria, koska hän itse käyttää paljon huumoria. Vai olisiko voinut olla joku

sellainen että hän hiffasi, että tässä ryhmässä voi toimia jollain toisellakin roolilla tai sitten että hän vain sattui olemaan vähän väsyneempi jälkimmäisillä kerroilla.

Essi: Luulen kyllä, että jos X olisi ottanut nokkiinsa jostakin sun kommentista hän ei välttämättä olisi enää tullut ryhmään.

Leena: Ei olisi. Hänen kohdallaan ajattelen, että toiminta on ollut hirmu vapauttavaa. Koska hänhän on kaikkien näitten vaivojensa ja ongelmiansa kanssa luonut selviytymiskeinoksi pellen roolin. Jossain kohtaa varmaan kävi niin, että hän huomasi, että siellä (teatteriryhmässä) ei tarvikaan pitää roolia ja se on uskoakseni se asia.

11.5 Teatterillisen toiminnan merkitys osana mielenterveyskuntoutusta

Essi: Musta tää on tosi tärkeitä.

Leena: Ihan mieletön, tukee erilailla koko sitä isoa ongelmaa, joka aina kytkeytyy, kun meillä on pääasiassa skitsofreenikoita, kognitiiviset taidoitan putoo ja niitä on tarkoitus palauttaa, tai nostaa niitä olemassa olevia tai olleita taitoja ylöspäin, niin toi toiminta tukee sitä hirveästi

Essi: Kun aattelee jo pelkästään itseilmaisua tai tunteiden ilmaisua, eri eleiden, ilmeiden ja vuorovaikutustilanteita.

Leena: Ja ongelmanratkaisua, muistia, kielellisiä taitoja, puheen tuottamista, ymmärtämistä, käsitteitä, tämä tukee monipuolisesti näitä ja ihan muun toiminnan kautta.

Essi: Ikään kuin huomaamatta. Se vaatii tietysti ohjaajalta sen, että kun kognitiiviset taidot ei välttämättä ole niin hyvät, ohjeistuksessa ja ohjaamisessa pitää tietää kuinka pieneksi pilkkoo ne ohjeet, että kaikki ymmärtää sen.

Leena: ... ja kun siihen vielä yhdistyy se, että puhe on kielellisesti ymmärrettävää, eleillä ilmeillä vahvistettua se kieli siinä on kaikki tekijät vastaanottaa se viesti.

Essi: Ja kun ei ole ulkopuolisia häiriöitä, jos olisi jokin tekijä joka häiritsee, niin luulen että myöskään ohjeistuksen vastaanotto ei olisi niin hyvä.

11.6 Poikkiammatillinen yhteistyö

Leena: Sanotaan, että tällä vähäisellä kokemuksella (poikkiammatillinen yhteistyö on) ihan hulppeeta, tässä olis vaikka mitä mahdollisuuksia.

Essi: Tähän omaan työskentelyyn tuonut uusia työkaluja ja keinoja. Ylipäänsä se, että oppihan tuossa nyt itekin vähän. Mä oon ihan hirvee jännittäjä, mä meen ihan lukkoon kun pitää esiintyä. Ylipäänsä joitain harjoituksia joita tuolla tehtiin, niitä voi soveltaa täällä ja oppi itseilmaisua ylipäänsä. Ja sitten se, että asiakkailla on kokemus siitä ja se innostus on löytynyt ehkä erilailla sitten, ehkä jatkossa erilailla sitten suhtautuvatkin siihen ja heittäytyvät näihin tekemisiin.

Leena: Oli kans jännä havainto että, miten erilailla tommoset ihmiset pystyy toimimaan tällaisella kokemuksella. Ryhmässä oli yks ainoa, joka oli toiminut tämmösessä harrastajateatterissa ja hän jähmettyi kaikkein useimmin, tietysti sairaus tekee osansa, mutta myös ne ennakkopaineet siitä mitä hän on luonut itelleen sen takia, että hänellä on tätä taustaa.

Kati: Jos kehittäisitte tällaista toimintaa, mitä huomioisitte?

Leena: Olisin hirveän halukas kokeilemaan semmoista, että sieltä lähtisi jokin oma tarina tai omia tarinoita tai niistä tehty yhteinen tarina, jossa ihmiset saisi laittaa itsensä likoon. Tästä ryhmässä olisi kyllä ainesta.

Essi: Ryhmä on puhunut, että he haluaisivat tehdä esityksen omista kokemuksista ja kaverin kokemuksista. Ja he voisivat sitä kautta käsitellä ulkoistettuna versiona omaa elämää, vaikka se ei olisikaan ihan oma tarina mikä siinä näytellään.

Kati: Teidän mielestä tällä ryhmällä olisi valmiuksia sellaisen esityksen tekemiseen?

Leena: Tää ryhmä on hyvin sitoutunut ja sillain tietää mahdollisuutensa että, ei sitoudu semmoiseen, mihin ei halua lähteä ja on sillain turvallinen ryhmä, koska jokainen yksilö kykenee tunnistamaan omia rajojaan ja pystyy sanomaan millä rajalla voidaan mennä. Ja sitten se, että jos olis semmoinen (teatteriprojekti), niin sitä voisi käyttää, koska pitää olla myös sitä toisenlaista (kuntouttavaa) työskentelyä, niin teatteriahan voisi sitten hyödyntää ja niitä ilmoita ja kokemuksia teatterissa ja jatkojalostaa toisenlaisessa forumissa (kuntoutustyössä). Iso kakku meillä tässä, mitä ei voi isossa määrin lähteä kerralla tekemään meillä tässä on ja on vaikea oikeastaan kaikille asiakkaille, on tunteiden nimeäminen ja tunteitten ilmaisu, paradoksaalisesti me ollaan sitä kokeiltu ja käytetty täällä, tunteiden nimeäminen on vaikeeta.

Kati: Miltä tuntui tässä olla osa ryhmää?

Leena: Aikaisemmin emme ole niin voimakkaasti oltu osa ryhmää, siis osallistujina, kun on ulkopuolinen ryhmävetäjä, esimerkiksi pesäpallossa, meidän rooli siellä seurata, mitä ihmisille tapahtuu, jos joku lähtee kiitään, vai onko joku heittäytynyt omiin maailmoihinsa..

Essi: ..niin kannustaa..

Leena: ..niin se on ollut silleen erilaista.

Kati: No miltä se tässä tapauksessa tuntui, kun – ainakin itse koin, että olitte voimakkaasti osa ryhmää?

Leena: Musta kaikkein parasta oli se, että ryhmä hyväksyi meidät ryhmäläisinä.

Kati: Minulla on semmoinen ajatus, että kyllä ryhmä hyväksyy, jos te hyväksytte sen itse. On iso kynnys, että te vetäjinä ja auktoriteetteina antaudutte tehtävälle. On hirveän vaikea arvioida vaikuttavuuden syitä, mutta minulle yksi tekijä oli juuri se että te jotka edustatte heille milloin mitäkin neuvonantajaa, tukijaa, kannustajaa, pakottajaa, niin yhtäkkiä te olette siellä yhdenvertaisina. Miks he eivät lähtisi mukaan, jos tekin lähdette.

Essi: Mun mielestä oli hirveen tärkeää se, että ihmiset näkee, että noi mokailee ja töppäilee ja tekee vaikka mitä, että kaikki näkee, että mä en ymmärrä ohjeita, että mun pitikin hypätä eikä huutaa, että kaikki saavat nauraa mulle ja kattoo, että noi ei osaa yhtään sen paremmin kuin kukaan muukaan, ja että me tehdään siitä huolimatta mukana. Välillä tulee joillekin semmoinen auktoriteettinäkökulma, että toi osaa kaiken, sillä on aina langat kourassa. Että tässä näkyi just se ei mekään nyt ihan kaikkeen pystytä.

Leena: Teatterin jälkeen meillä päivä jatkui ja oli ihan erilaista kuunnella ja olla jakamassa tunteja ryhmäläisenä, kuin että olisimme olleet täällä ja porukka tullut sieltä tänne ja me olisimme kyselleet "mitäs te teitte tänään, mitäs kivaa te teitte.." Niin oli ihan erilaista jakaa jälkitunnelmat.

Essi: Ja just kysyä, esimerkiksi, että miltä susta se tuntui kun jokin tehtiinkin näin. näin kokemuksen jakaminen, esimerkiksi tää kun menttiin silmät kiinni ja pystyi jakamaan kokemuksen.

Leena: Ja kun oltiin siellä leirillä ja jäällä tehtiin vähän samalla idealla kun toinen ohjas sanalla, ja toisen piti edetä takaperin. Mut me oltiin siinä vain seuraamassa ja siinä sen näki että se oli erilaista kysyä, miltä jokin tuntui..

Essi: Ja kun tekeminen on meillekin uutta, kun ei ennalta tiedetty mitä tapahtuu.

Leena: Että toiveikkaana, odottavalla kannalla ollaan, ryhmä on täällä valmiina, jos vaikka jatkoa seuraisi.

Essi: Innostusta vastaavanlaiseen on sekä ryhmässä että meissä.

12 JÄLKIPELIT

Boalin mukaan sorrettujen teatterilla on kolme päätehtävää: opetuksellinen, sosiaalinen ja terapeuttinen (Boal 1995). Boal itse puhuu forum-teatterin dialogisuudesta näin:

“Forum Theatre is not didactic, in the old sense of the word and style, but pedagogic, in the sense of a collective learning” (Boal 1995, 7.)

Boalin kaikki kolme sorrettujen teatterin määrettä olivat läsnä Lumikit-prosessissa asetettuina tavoitteina, enkä koe liioitelluksi sanoa havainneeni niiden toteutumista tuloksina ryhmän toiminnassa. Tuloksien pitkäkestoisuudesta emme voi kuitenkaan sanoa mitään. Varmaa kuitenkin on, että teatterillinen työskentely tuotti kyseisellä ryhmällä pedagogisia, sosiaalisia ja tätä kautta myös häivähdyksen terapeuttisia vaikutuksia jokaisella tapaamiskerralla.

Forum-teatteri rationaalisena pelinä toimi Lumikit-ryhmässä erinomaisesti. Yksinkertaiset ja strukturoidut tehtävät auttoivat ensikertalaisia rakentamaan eläviä ja koskettavia teatterillisiä tilanteita, jotka virittivät vilkasta keskustelua ja forumillista työskentelyä. Jokainen tapaaminen alkoi ja päättyi eri vireystilassa. Ryhmältä työskentely edellytti kykyä toimia ryhmissä, sekä halua jakaa ajatuksia ja kokemuksia keskenään. Kyseinen kohderyhmä oli lähtökohdiltaan poikkeuksellisen valmis

ilmaisulliseen työskentelyyn, ja loppu syntyi kuin itsestään. Michael Rohd painottaakin mukaan lähtemisen tärkeyttä:

“This work is for anyone willing to work in new ways, learn from the process, learn from others, and learn about themselves” (Rohd 1998, 60).

Aina ei ole näin. Jokainen ryhmä asettaa rajat ja luo toisaalta uusia mahdollisuuksia teatterilliselle työskentelylle. Kun on kyse erityisryhmästä, on huomioitava ryhmän tarpeet ja taso hyvin tarkkaan. Ohjaajan on oltava hereillä ja herkällä, tuettava ja haastettava sopivassa suhteessa.

Lumikit-ryhmässä pidin itsetarkoituksellisenä tavoitteena mahdollisuutta irrottautua arjesta. Teatterityöpaja tarjosi ryhmäläisille tilaisuuden osallistumiseen ilman hoidollista kontekstia. Tämän vuoksi oli erinomaisen tärkeää, että Kunnarin ammattilaisetkin heittäytyivät tekemiseen tasavertaisina ja innokkaina ryhmän jäseninä. Heidän aktiivisuutensa kannusti osaltaan ryhmäläisiä osallistumaan. Tämä toteutui ensimmäisestä kerrasta lähtien. Uskon heidän saaneen ohjaajina valaisevan ja tasavertaisen kohtaamisinnan omaan ryhmäänsä ja toivottavasti tätä kautta uutta virtaa ja ulottuvuutta myös työhönsä.

13 LÄHTEET

Boal, Augusto 1998. *Games for Actors and Non-actors*. London: Routledge 1992.

Boal, Augusto 1998. *The Rainbow of Desire*. London: Routledge. 1995.

Boal, Augusto 2000. *Theatre of the Oppressed*. London: Pluto Press 1979.

Diamond, David 1995. *Theatre for Living: Headlines Theatre*. Vancouver: Headlines Theatre 1991.

Rohd, Michael 2005. *Hope is Vital*. Manuscript 1997.

Freire, Paolo 2005. *Sorrettujen pedagogiikka*. Suom. Joel Kuortti. Jyväskylä: Gummerus. 2005.